

## ”רציתי לדעת איך נראה יהודי”

משה גרנות, "מאריה וליאופולד", ספרי צמרת, אזור, 2016, 213 עמ'

מאקס, וכשנודע לכומר מי האורח שלו, הוא מאבד כל רסן: "אל תזכירו לי את השם הזה, סילביה, איך העזת להביא אותו?... הוא רק נראה כמו פולני... אבל הוא... בבית הזה לא דרכה מעולם כף רגלו של יהודון, וגם לא תדרוך, דבר את מכניסה הביתה, עכברושים נגועי דבר!" מפיו של הכומר באה לידי ביטוי העוינות ההיסטורית של הנצרות ליהודים, עליה התבססה האנטישמיות הנאצית.

כיוון שעד אותו היום היו היהודים מושג ערטילאי שראוי לשנאה ולבוז, ומעולם (כך חשבה) לא פגשה יהודי, היא רצה לחדר האורחים והתקרבה למאקס – "רציתי לדעת איך נראה יהודי. באותו הלילה ראיתי לראשונה יהודי. הוא נראה כמו כל אדם, אבל בוודאי הוא אדם מסוכן... לאנשים האלה יש קשרים עם אויבי המולדת. הם האסון של פולניה. מי שמזמין יהודי לביתו – קובע את נפשו. הדעות האלו של הדוד חלחלו עמוק לתוך נשמתי (עמ' 26-27).

באיזה שהוא שלב באשה מתחילה לפקפק בקשר הדם עם הכומר עם מאריה, זאת שעבור הבריות נחשבה לאחותו האלמנה, אבל באמת היא הייתה אשת חיקו, השפחה הנרצעת שלו, וגם שק החבטות שלו.

היא זוכרת במעומעם את טקס הטבילה שלה, והרי נוצרים מטבילים תינוקות בני שבועיים, ולא ייתכן שזוכרים מאורע כזה! היא שמה לב שקווי פניה ושערה שונים לחלוטין מאלה של שאר "המשפחה", יש גם פה ושם פליטות פה

מתחת לכותרת הרומאן "מאריה וליאופולד" כתוב: "רק השמות בסיפור זה בדויים", שלא יעלה בדעתו של הקורא שמוחו הקודח של המחבר המציא את האירועים המדהימים המפורטים ברומאן, אלא שמדובר במאורעות אמיתיים, שהמעורבים בהם חיו – וחלקם עדיין חיים – בינינו.

הרומאן חושף את מאורעות חייהן של שתי ניצולות שואה: ז'ניה, שניצלה בעור שיניה מאושוויץ, כשהיא מעיזה פנים מול דוקטור מנגלה ומודיעה לו: "אני תופרת", שמשמעו: לא רצוי לרייך השלישי לשלוח אותי למות, אני יהודייה מועילה; והשנייה – באשה, שהוגנבה בגיל שלוש מגטו וילנה בעגלת אשפה, ואומצה על יד כומר קאתולי, שהסתכן עבורה מתוך חשבון נכלולי ארוך טווח...

לבאשה עצמה לא היה מושג שהיא יהודייה, ואפילו נדבקה בחיידק האנטישמיות מהכומר, האב ליאופולד, אותו חשבה לאביה, שכן הכומר הוליד ילדים בקוניקטורות מדהימות, כדי להסתיר מהבריות שהוא עובר ברגל גסה על נזר הפרישות המחייב כוהן דת קאתולי.

אחת הסצינות בספר ממחישה באיזו אווירה חיה באשה, שכאמור, לא היה לה מושג בילדותה שהיא יהודייה: מתקיימת בבית הכומר מסיבת סילבסטר, ואז מביטה באשה הקטנה על התנהגות "הגדולים" שמאבדים כל רסן (שתייה, ריקודים, גיפופים, ואף יותר מכך). אחת האורחות, סילביה, מגיעה עם חבר לעבודה בשם

כאמור, יש בספר סיפור מקביל – סיפורה של ז'ניה, ניצולת אושוויץ, שצעדיה הראשונים בארץ היו באמת מבטיחים, אבל זיכרונותיה המרים מהתופת שעברה אינם מניחים לה, והיא דועכת אל מול עיניו הדואבות של בעלה האוהב והמסור – בנימין ברנוי. הקשר בין שני הסיפורים מתפענח במכתב שבנימין ברנוי שולח לשכן הדאגן המלווה אותו בייסוריו.

באשר לבאשה – מרגש הוא הפרק של סיום הרומן: היא מבקרת כתיירת מישראל בוורוצלב. שם היא פוגשת את "המשפחה" (ליאופולד ומאריה כבר בעולם האמת) בבית בו עברה ילדותה, והתבגרותה של באשה. יאנק, איש חולה, שבר כלי, משוכנע עדיין שהיא אחותו, ומפציר בה להישאר בפולין. "הראיה" שבאשה פולנייה: הפולנית המושלמת שבפיה... היא הרי הייתה לא רק אחות, אלא גם החברה היחידה שהייתה לו, ופתאום נפל עליה "האסון" הזה של היהדות והיהודים. הוא מציע לה להיות הגיונית: "את הרי פולנייה!"

סיפורה של באשה, שנקלטה בבית נוצרי, הוא אחד מתוך אלפים. חלק מהילדים חזרו לצור מחצבתם, אבל חלק נשארו בחיק הנצרות. קל יותר היה לאמץ במנזרים ובבתי הנוצרים בנות, כי הרי לבנים יש סימן בגופם שלנאצים היה קל לגלותו.

שתי הנשים, ז'ניה ובאשה הן דמויות אמיתיות, ורק שמותיהן בדויים, כמצוין בכותרת הרומאן. זאת שעל שמה עוצבה דמותה של ז'ניה – הלכה לעולמה, אבל האישה שהוענק לה השם באשה – חיה וקיימת בינינו.

**יצחק גנוז**

לא מחמיאות כלפיה. היא מנסה להשיג מידע ממי שנחשב לאחיה הגדול – יאנק – ללא הצלחה. יאנק משוכנע שהיא אחותו "בדם".

באשה נזכרת איך החביאו אותה כאשר הייתה "סכנה" שיהודים מחפשים ילדים שהוטבלו לנצרות, וכיצד צחקו על הפולנית שלה, שבוודאי היו בה רסיסים של המבטא היידישאי שקיבלה מהוריה.

החידה מתפענחת בתחילה אט אט, ובהמשך – באירוע טראומטי – ובאשה מבינה מי היא באמת. הדברים מובאים בפני הקורא בכוח תיאור עז, בראייה מעמיקה ובעט סופרים מעולה.

הכומר ליאופולד קובלסקי מכונה במשפחה אפופת הסודות הזאת בכינוי "הדוד", כביכול הוא אחיה של מאריה, שכאילו התאלמנה בתחילת המלחמה, וילדה לבעלה את יאנק ואת באשה. מסתבר שלא רק "האחות" והעוזרת משמשות לו כנשות חיק, אלא גם נחיל של נשים שבאות אליו להתוודות.

המעללים שלו מתגלים כל פעם מחדש, והוא נאלץ לגלות עם "משפחתו" מעיר לעיר. האיש הנרגן, המבהיל, המפלצתי הזה, משך את באשה אל היורה הרוחת של הגיהנום. הוא אנס אותה באכזריות בהיותה בת ארבע-עשרה, ובעקבות כך מתחילה אודסאה שלימה של פיענוח מוצאה, המוביל אותה אל יהודים טובים (ואפילו מדהימים – בשגרירות ישראל בווארשה), המסייעים לה להיחלץ מהבית המפלצתי, להתחבא במשך חודשים, ולבסוף – לעלות לישראל.

בארץ מתגלים כוחות הנפש המופלאים שלה המאפשרים לה להיקלט, ואף להשיג הישגים מרשימים.